

Інститут публічності – трансцендентальна передумова демократії // Вісник Черкаського університету. Серія. Філософія. – Вип.190. – Черкаси, 2010. – С.4-11.

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню публічного виміру демократичного розвитку. Феномен публічності інтерпретується як трансцендентальна передумова й фундаментальна засада демократичного співжиття, завдяки чому реалізується процесуальний характер демократії. На цьому тлі проблематизується питання відповідності демократичного процесу в Україні ідеальним моделям демократії і на цій основі експлікуються певні вади відкритості українського зразку.*

Ключові слова: *публічність, громадськість, публічна сфера, громадянське суспільство, «дискурсивна демократія».*

Тур Н.Г. Иститут публичности – трансцендентальная предпосылка демократии.

Аннотация. *Статья посвящена анализу публичного измерения демократического развития. Феномен публичности интерпретируется как трансцендентальная предпосылка и фундаментальный принцип демократического общежития, благодаря чему реализуется процессуальный характер демократии. На этом фоне проблематизируются вопросы соответствия демократического процесса в Украине идеальным моделям демократии и на этой основе эксплицируются некоторые недостатки публичности по-украински.*

Ключевые слова: *публичность, общественность, публичная сфера, гражданское общество, «дискурсивная демократия».*

Tur M.G. The institute of publicity – transcendental premise of democracy

Annotation. *The article is devoted to the investigation of public measuring of democratic development. The phenomenon of publication is interpreted as a transcendental premise and fundamental principle of democratic con-life, due to which the processing character of democracy is realized. On this background the problem of accordance of the democratic process in Ukraine to ideal models of democracy is emphasized and on this basis the confident defects of opening of the Ukrainian example are explicated.*

Key words: *publication, the public, public sphere, civic society, “discursive democracy”.*

Демократія найчастіше інтерпретується як особливий тип політичної системи, в якому громадянське суспільство та державні інституції функціонують як два необхідні, окремі, але близькі, відмінні, але взаємозалежні чинники. Ця політична система умовляє зробити питання використання влади предметом публічних дискусій, компромісів та узгоджень. Тож демократія має публічну природу. Ця теза повторюється повсякчасно і сприймається майже аксіоматично. Проте її варто розглянути з точки зору політичної філософії. Коло проблем політичної філософії як складової частини філософії моралі небезпідставно окреслюють пошуком справедливого суспільного устрою та критеріїв оцінки й легітимації соціальних інститутів [6, с. 9]. На відміну від філософії моралі, політична філософія застосовує ці принципи не до поведінки окремої особи, а до знеособлених інститутів, що протистоять індивіду у вигляді об'єктивних правил, норм та порядків, тобто інституціональної сфери. Тож завдання політичної філософії полягає не у тому, щоб вказувати, як має жити і діяти окрема людина, а в тому, щоб визначити, які інститути потрібні для координації життя та дій окремих людей. Очевидно, що інституціональна сфера програмує той або той варіант соціальних свобод. І в цьому ми цілком згодні з сучасним теоретиком справедливості Дж.Роулзом, який феномен свободи схарактеризував як комплекс прав і обов'язків, визначених інститутами [8, с.332].

Українське суспільство долає болісний шлях власного державотворення на засадах демократії. Можна констатувати, що за часи незалежного розвитку в нашій країні створено інституційний каркас демократії. Безумовно, це важливе, але порівняно більш легке для реалізації завдання. Його виконання слід розглядати лише як перший етап розбудови демократичної держави. Наступний етап пов'язаний із завданням приведення демократичних інститутів в дію. Бо демократія не є застиглою структурою, чимось раз і назавжди даним. Трудність в тім, що самі по собі демократичні інститути працювати не здатні без демократично мислячих і діючих громадян. Громадяни мають повсякденно жити за демократичними цінностями й ідеалами. Мати громадянську мужність наполегливо і навіть жертовно їх відкрито відстоювати і обстоювати. Оскільки саме в процесі публічної активності громадян реалізується *процесуальний* рівень демократії. На цьому рівні в різноманітних формах риторичної публічності відбувається вкорінення в суспільну свідомість демократичних цінностей й формування ціннісного суспільного консенсусу. Саме тому інститут публічності висувається на провідне місце серед інших інститутів демократії. У статті якраз і ставиться на меті показати, що цей інститут становить трансцендентальну передумову й фундаментальну засаду демократичного життя суспільства¹.

В політичній філософії до феномену публічності звертаються спочатку Ж.-Ж.Руссо, а потім І.Кант. У статті «Відповідь на запитання: Що таке Просвітництво?» [4] сутність останнього (*Aufklärung*) він позначив як перехід людства до стану повноліття (*Mündlichkeit*). Етапу повноліття людство сягає, за Кантом, коли індивід навчається застосовувати власний розум без огляду на будь-які авторитети (релігійні, політичні тощо). Водночас Кант вводить важливе розрізнення приватного й публічного застосування розуму. На відміну від приватного застосування розуму, де його застосування обумовлене певними соціальними інтересами й обмежене правилами, в модусі публічного застосування розум діє вільно заради самого процесу міркування, тобто – резонування (нім. *resonieren* буквально означає міркувати заради самого процесу, міркування). Кант висловлює тверде переконання в тім, що без публічності в правовій державі неможливо досягти справедливості [3, с.302].

Справжню вершину розробки ідеї публічності становлять праці Ю.Габермаса. Йдучи в розрізі ідейних настанов політичної філософії Г.Аренд та політичної теології К.Шміта, феномен публічності розглядається ним як інституціональна засада демократії. При цьому Габермас оперує поняттям *Öffentlichkeit* (нім. – відкритість (= публічність)). У роботі «Структурні перетворення в сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство» [1] (1962р.) у цьому понятті він експлікує кілька смислів. По-перше, публічність інтерпретується як *відкритість*, спосіб нетаємного (неприхованого) висловлювання думки. По-друге, публічність – як *громадськість* (публікум) – специфічний *соціальний суб'єкт*. І нарешті, публічність – як *віртуальний простір* резонування суб'єктів публічної дії – *публічна сфера*.

У більш пізніх його працях і насамперед у «Фактичності і значущості» [10] (1992 р.) уточнюється зміст поняття політичної відкритості як *дискурсивно-етичного способу формування волі громадян*, що становить ядро нормативної моделі демократії. Тож тепер до зазначених смислів поняття *Öffentlichkeit* додається й такий: це – комунікативний простір між громадянською сферою приватності й державою. У цьому ж контексті дається більш точна інтерпретація публічності в значенні громадськості. Зокрема, наголошується, що це не інститут і не організація; це також не нормативна структура з власною диференціацією компетенцій, ролей та членством. Хоча межі громадськості можна встановлювати лише із внутрішньої перспективи, ззовні ця сфера постає відкритою й проникливою, з рухомим горизонтом. «Громадськість найкраще можна описати як сітку для комунікацій, змістів і позицій, тобто думок (*Meinungen*), в яких комунікативні потоки

¹ Порівняй з більш ранню нашою статтею, присвяченої розробці теоретичних засад концепту публічності [9].

фільтруються і синтезуються в такий спосіб, що врешті-решт кристалізуються в *громадську* думку, специфічно сфокусовану за темами» [10, с.436]. Тож, як бачимо, громадськість як сукупне ціле продукується подібно до життєвому світу певної спільноти в процесі комунікації політичних суб'єктів на основі їх порозуміння.

Однією з головних функцій інституту громадськості є функція демократичної легітимації політичної дії. Правомірно поставити питання: що саме надає політичній практиці легітимність? Очевидно, що головним критерієм демократичного опрацювання політичних рішень є – *процедурність*. Тобто, те наскільки є свобідним, рівним та відкритим доступ до публічного висловлювання думки, а також те, наскільки раціональним є рівень обговорення проблем. Слідуючи за думкою Габермаса, на цьому етапі можна зробити висновок, що громадськість він тлумачить аж ніяк не соціологічно як результат узагальнення суспільної думки певного обсягу громадян шляхом опитування окремих індивідів. Вона народжується в процесі спільної комунікативної практики, що вказує на її трансцендентальну природу.

Наголошуючи на засадничій ролі інституту громадськості в функціонуванні сучасного ліберально-демократичного суспільства, Габермас накреслює тим самим шлях до ідеї *деліберативної демократії*, яка становить нормативний масштаб сучасності й водночас предметно-утопічний проект майбутнього. Своєю теорією демократії він прагне запропонувати такі нормативні процедури прийняття політичних рішень, при дотриманні яких вони можуть вважатися абсолютно демократичними. А для цього реальні процеси прийняття рішень мають бути максимально наближені до цієї деліберативної моделі. Перевага цих процедур бачиться в тому, що від них можна дистанціюватися. А це уможливорює спостереження за ними та перевірку їх дотримання. У такий спосіб досягається квазі-об'єктивна позиція, що виключає можливість прийняття рішень, пов'язаних з індивідуальними ціннісними преференціями.

У дискурсивно-теоретичній перспективі розуміння концепту громадськості також переосмислюється і засадничий принцип демократії – принцип більшості. Рішення, прийняті більшістю в раціональній дискусії, хоча й вважаються раціонально вмотивованими, проте розглядаються як потенційно помилковими, а тому – тимчасовими, бо були схвалені під тиском ситуаційної вимоги знайти розв'язання назрілої проблеми. Тож, ці рішення залишаються потенційно відкритими для перегляду тоді, коли будуть знайдені більш переконливі аргументи.

Інститут громадськості покликаний виконувати роль медіуму публічного обговорення й консенсуально-дискурсивного розв'язання конфліктів суспільного життя, а також, як відзначено вище, функцію контролю й легітимації системи політичної влади. У цьому виявляється функціональний вимір інституту публічності, на якому закладається комунікативна модель демократично-правової держави – деліберативна демократія. Наскрізний масштаб етичних норм для деліберативного процесу в демократичному суспільстві пропонує теорія дискурсивної етики Апеля-Габермаса, яка окреслює *етичний вимір* демократії. Сутність їх підходу полягає в тому, що обґрунтування й легітимація соціальних інститутів та політичної практики здійснюється на основі пріоритету громадськості й реалізується на передумові симетричного полілогу (“вільної від панування комунікації”) учасників політичної дії. Для позначення такої демократичної практики застосовують термін „дискурсивна демократія”.

Після теоретичного розгляду ідеї публічності, правомірно поставити запитання - чому ж демократичні перетворення в Україні, інституціоналізація відкритості, розширення публічної сфери принесли лише розчарування? Відповідь на це складне запитання зачіпає різні аспекти.

По-перше, демократія як форма правління апіорі містить в собі певні вади. Суть демократії загалом – нестабільність і конфліктність. Через свою перманентну невизначеність (плинність), вона неминуче несе з собою певний ризик непередбачуваності результату. З іншого боку, з огляду на те, що інституціональне ядро *демократії* становить

моральна автономія громадян, їх рівність та рівноправність щодо участі в політичному процесі, щодо висловлювання своїх політичних вподобань, відкритість, прозорість та підконтрольність влади тощо, демократичний процес неминуче привносить в суспільне життя неабиякий анархічний потенціал. В країнах сталої демократії його успішно приборкують, з одного боку, досконала нормативна правова система, а з іншого – багаті традиції політично-правової культури, що склалися на Заході протягом кількох останніх століть. Очевидно, що висока політична активність та правосвідомість громадян багато в чому живляться почуттям їх громадянської гідності. Все це в сукупності робить демократичний проект державного устрою найбільш бажаною формою суспільного співжиття.

Натомість українське суспільство не має тривкої демократичної культури. Для більшої частини старшої і середньої генерації громадян нашої держави свобода все ще залишається великим тягарем. У своїй більшості вони політично пасивні, роз'єднані та деморалізовані. Громадянське суспільство ще тільки спиняється на ноги. Багато в чому це – синдром сумної спадщини тоталітарного минулого. На всі ці негаразди сьогодні накладається глибоке розчарування, яке поширилося в українському суспільстві внаслідок зради померанчевих лідерів ідеалам Майдану 2004 р. Політична активність (участь) молоді в більшості політичних акціях найчастіше просто оплачується замовником. Цю безрадісну картину доповнює правовий нігілізм в суспільстві, який транслюється вищим ешеленом політикуму, починаючи з президента, Укази якого нерідко, м'яко кажучи, не узгоджуються з його конституційними повноваженнями².

Звичайною справою стали випадки, коли в ЗМІ з міркувань політичної кон'юнктури якась високопосадова особа безпідставно обвинувачується в певних злочинах. Приміром, один із очільників Секретаріату Президента після підписання вистражданого газового контракту з Росією публічно звинуватив Прем'єр-міністра України в зradі державних інтересів. А це, як відомо, тяжкий кримінальний злочин. Цю заяву протягом кількох тижнів тиражували ЗМІ, але вона не мала жодних правових наслідків, як для обвинуваченої, так і для особи, що звинуватила. Взагалі у вітчизняних судах дуже важко, майже неможливо відстояти свої законні права, честь і гідність не тільки маленькому українцю, а навіть громадянам наділеним владою та суб'єктам господарювання. Причин тут кілька. Правоохоронні структури виявилися поділеними між різними політичними силами суспільства. На це накладається наскрізна корумпованість правоохоронних органів і насамперед судів.

По-друге, ознакою здорового демократичного ладу є наявність у суспільстві різного типу публічних сфер, які успішно співіснують, не маючи монополії на публічні дискусії щодо облаштування влади. В нашій країні реальністю стала олігархічно-кланова система політичного панування. Відповідно до фінансових можливостей олігархічних кланів відбувся розподіл мас-медійного простору публічної сфери. Відтепер мас-медіа свої зусилля спрямовують на обслуговування інтересів своїх хазяїв. Це не надає авторитету ЗМІ в суспільстві. Непоодинокі випадки розправ над журналістами, які дотримуються принципіальної професійної позиції. Ганебний прецедент публічної образливо-нищивної критики журналіста продемонстрував Президент держави, якому не сподобалося запитання останнього. Ще далі пішов депутат-регіонал, який публічно вдався до протиправних фізичних дій проти жінки-тележурналістки. Очевидно, що в цих умовах ЗМІ не здатні повною мірою виконувати роль четвертої влади в державі.

У нас не реалізується головна функція публічності – слугувати медіумом контролю за владними інститутами й легітимації політичних рішень. Здавалась б у ЗМІ не бракує оприлюднення фактів зловживань владою та корупції чиновників. Проте за умов паралічу правоохоронних органів та корумпованості судів, оприлюднення фактів зловживань дає

² В основу статті покладена доповідь, зроблена автором на VI Міжнародній конференції «Розвиток демократії та демократична освіта в Україні» (21-23 травня 2009 р. м. Київ). Тому тут і далі наведені ілюстрації до теоретичних положень стосуються політичної практики часів президентства В.Ющенка.

лише зворотній ефект: породжує у громадян відчуття безвиході та роздратування. Вони зайвий раз переконуються, що можновладці та їх близькі – це каста непідсудних. Владні інститути не налаштовані на безкомпромісну боротьбу з корупцією. За наведеною статистикою МВС у 2008 р. слідчими органами зафіксовано більше 4-х тисяч випадків корупції з боку чиновників. Проте через недосконалість антикорупційного законодавства та з інших причин засуджено були тільки одиниці. Інші відбулися адміністративними стягненнями і далі продовжують урядувати. Вражає розмір хабарів. Непоодинокі випадки коли сума сягає десятки мільйонів доларів. В інших країнах за порівняно меншу суму хабара в законодавстві передбачена смертна кара. Приміром, у Китаї – це 100 тис. юаней, що еквівалентно приблизно 15 тис. доларів [7, с.57].

По-третє, у вітчизняному публічному просторі переважно інституціоналізуються форми відкритості на засадах театралізації. Формат політичних ток-шоу, що набув поширення на українських телевізійних каналах з легкої руки Савіка Шустера, яскраве тому підтвердження. Взагалі вплив телепроектів С.Шустера на демократичний розвиток українського суспільства має амбівалентне значення. Безумовно, вони надали могутній імпульс розвитку відкритості на телебаченні. Громадяни ніколи і в ніякому досі форматі не чули стільки інформації про політику і її політиків. Вони побачили, що це за безпринципні люди, які здатні брутально й безсоромно лаяти й звинувачувати у всіх гріхах представників протилежних політичних сил, не помічаючи при цьому прорахунків і навіть злочинних дій своїх представників. Тож позитивом цих телепроектів є вже те, що вони демістифікували політикум та десакралізували можновладців. З іншого боку «Свобода слова» здобула слави не просто одного із популярних різновидів політичного шоу, а своєрідної мильної опери – клоунади політикуму, яка триває із тижня в тиждень.

Громадськість репрезентує себе в цьому форматі публічності не як раціональний суб'єкт, носій експертного знання, толерантний учасник дискусії, а переважно як учасник публічного перформансу. Кілька слів про сутність цього феномену. У свій час В.Шекспір метафорично висловився: «Весь світ – театр». З другої половини 80-х років ХХ ст. ця ідея не без впливу праць М.Бахтіна починає притягувати увагу західних теоретиків авангардистського спрямування. Відтак формується теза про маскарадний, карнавальний характер суспільного життя. Оскільки все – політика, економіка в її рекламному зображенні та комерціалізоване мистецтво – трансформувалося в шоу-бізнес, то це потребувало відповідних способів їх презентації. Одним з них і постала *перформативна поведінка* (від англ. *perform* – виконувати, здійснювати). Це стосується передусім мовленнєвої практики.

Перформативні висловлювання являють собою органічну єдність мовлення і дії. Трансформація звичайного мовлення в акторське відбувається завдяки наповненню його максимальною експресією. Тож акторське мовлення – це передусім перформативне мовлення, яке максимально випромінює енергію дії. Ця енергія, на думку одного із постмодерністських теоретиків театральної інтерпретації суспільства С.Мелроуза, є головним джерелом психологічного впливу на публіку і складовою частиною більш загального комплексу «театральності» суспільної дії [Див.: 2, с.202]. В російському політикумі цю модель публічної поведінки не один рік успішно експлуатує здебільшого одна особа – лідер ліберально-демократичної партії В.Жириновський. Щодо українського публічного простору, то тут «жириновщина» постала масовим явищем. Проте, безумовно, неперевершену майстерність перформативної поведінки в своїх публічних виступах демонструє *леді Ю.* Певною мірою наближується до цього образу її найближчий політичний союзник Ю.Луценко.

По-четверте, якщо на Заході сучасна маргінальна філософія постмодерну лише теоретично інтерпретує соціальну дійсність за моделлю авангардного театру, то в українських теренах елементи цієї моделі «квазі-дійсності» в практиці публічної поведінки політикуму набувають онтологічного статусу. Через це українська відкритість чимдалі більш набуває карнавально-балаганних рис та наповнюється ірраціональним

змістом. Публічні заяви політиків вищого ешелону, їх політичні рішення в контексті світової фінансової кризи та газової війни з Росією нерідко - взаємосуперечливі й непослідовні, а нерідко просто абсурдні. Віперсони держави починають відверто приміряти на себе роль шоуменів в медіа-просторі і не лише у форматі політичних ток-шоу типу «Свобода на Інтері», а й у таких естрадно-балаганних проектах як «95-й квартал». В ідеї відкритості експлуатується новизна інформації головним чином не з метою розв'язання назрілих життєвих проблем, а для притягнення інтересу публіки з метою подальшої рейтингової «розкрутки» політиків. Звичайно, така політична відкритість лише дискредитує інститут публічності, вихолощує його демократичний смисл.

Чи можна зламати цей песимістичний сценарій демократичного розвитку в Україні, подолати змальовані негативні тенденції в суспільстві? Будемо оптимістами – можна. Але тут варто згадати анекдот про те, як непросто виростити англійський газон. Тож слід бути свідомими того, що це досить тривалий в часі шлях.

Найбільше чого бракує українському суспільству, так це – правопорядку, поваги до закону, прав людини. Бо демократичні інститути повною мірою здатні реалізувати свій потенціал тільки в правовій державі. Приклад для наслідування у цьому питанні нам дає та ж Німеччина, в якій поліцейський, або інший державний службовець з однаковою прискіпливістю й наполегливістю в межах своєї службової компетенції стежить за виконанням кожною особою попри її соціальний статус встановлених нормативних положень. Яскравою ілюстрацією цього є недавній інцидент, що стався з Міністром МВС України у франкфуртському аеропорту.

Різкий контраст цьому становлять вітчизняні реалії, коли той же високо посадовець МВС дозволяє собі публічно у стінах поважного державного органу вступити в бійку з іншим високо посадовцем. У вітчизняних теренах посвідчення про займання високої посади в державному органі, пред'явлене, приміром, інспектору ДАІ, стає індульгенцією порушених правил дорожнього руху, тоді як в країнах сталої демократії такий порушник намагається скоріше приховати свій високий соціальний статус, щоб ця інформація не попала в ЗМІ й остаточно не підірвала його репутацію.

Як видається, щоб досягти позитивних зрушень в утвердженні демократичних цінностей в суспільстві, слід нарощувати потугу демократичної освіти, розвивати політичну культуру мислення і культуру політичної поведінки громадян, їх активну участь в неформальних союзах й об'єднаннях громадянського суспільства, які за своєю суттю становлять організаційний субстрат публічної сфери. За умови створення розгалуженої мережі добровільних асоціацій та неформальних об'єднань, в рамках організованої публічної сфери зможуть інституціоналізуватися різноманітні дискурси громадян, спрямовані на розв'язання назрілих соціально-економічних і політичних проблем.

Проте вочевидь ця проблема багатоаспектна, а тому досить складна для розв'язання. Варто зупинитися далі лише на одному з них – можливостях вищих навчальних закладів у справі цілеспрямованого формування у студентській молоді демократичної культури мислення. Безумовно, ВНЗ мають неабиякі можливості ефективної роботи в цьому напрямі і не лише в рамках викладання нормативних соціально-гуманітарних дисциплін, а й шляхом запровадження різних факультативів.

Як першорядне завдання має бути поставлене таке: цілеспрямовано прикладати зусилля по демократизації і гуманітаризації освітнього процесу, долаючи інерцію керівників та професорсько-викладацького складу до авторитарних методів навчання і виховання, опановувати інноваційними методиками роботи з студентською молоддю, розвивати органи студентського самоврядування. Слід популяризувати серед викладачів методи навчання та виховання, які б стимулювали розвиток в студентській молоді таких мисленнєвих якостей, як логічність, аналітичність, критичність, самостійність.

Надання постійної уваги органам студентського самоврядування, їх навчання та підтримка, здатне перетворити ці неформальні структури в активного суб'єкта навчально-виховного процесу у вишах. Тільки тоді студентське самоврядування постане справжньою школою виховання у молоді громадянської активності, ініціативи й відповідальності за стан справ спочатку у первісному колективі, власному навчальному закладі, а потім – у державі. А це – невід'ємні якості демократично мислячої людини та громадянської компетентності.

Підсумовучи результати аналізу феномену публічності маємо наголосити насамперед на таких чотирьох іпостасях цього інституту. По-перше, - публічності як *принципу організації* демократичного політичного процесу опрацювання й прийняття владою суспільно значимих рішень. По-друге, публічності як *публікуму* (громадськості) – різноманітних об'єднань громадян, структур громадянського суспільства, що в комунікативному процесі обговорюють злободенні теми. По-третє, публічність як *трансцендентальний комунікативний вимір* суспільного життя, певна сфера відкритості із своїми структурами, наприклад ЗМІ, в якому розгортається комунікативна взаємодія суб'єктів публічності. І нарешті, по-четверте, публічність як *комунікативний простір* між громадянською сферою приватності, з одного боку, і офіційною сферою держави, з іншого.

Таким чином, головними критеріями публічності (публічної політики) слід вважати: прозорість діяльності владних органів, наявність діалогу між політичними суб'єктами, відкритість політичного процесу, реальна політична конкуренція політичних інтересів (позицій) в умовах політичного плюралізму в суспільстві, перманентна комунікація між громадськістю і владою.

Попри недосконалість публічної політики в Україні, її піарний та балаганно-карнавальний характер, все ж слід визнати, що вона багато в чому подолала формат ритуально формальної активності громадян, часів радянського тоталітаризму. Практика публічного обговорення найважливіших політичних рішень чимдалі більш стає механізмом політичного контролю влади «знизу» і виявом участі громадських структур в прийнятті політичних рішень. Різноманітні форми публічності та масові акти політичної участі громадян, що інституціоналізуються в нашій країні, поступово стають невід'ємним елементом їх політичної культури.

Водночас все ще відчувається значний дефіцит публічності в діяльності політикуму як наслідок непрозорості і недіалогічності опрацювання рішень, порушення процедури їх прийняття. Перші кроки нової владної команди в Україні скоріше свідчать про прагнення експлуатувати імітаційну модель реалізації публічної політики, що обертається різким контрастом між декларованими демократичними намірами і реальною політичною практикою, спрямованою на звуження поля вільного обговорення проблем. Спосіб прийняття останніх резонансних рішень у Верховній раді без створення умов для попереднього широкого обговорення, відверте нехтування думкою опозиційної меншості, обмеження участі представників ЗМІ та широкого кола експертів – яскрава ілюстрація цій тезі. А це загрожує тим, що владні кола в умовах послаблення суспільного контролю будуть приймати рішення далекі від інтересів народу.

Відповідальна влада має вести чесний і відкритий діалог з суспільством про всі злободенні проблеми і виклики часу та шляхи їх вирішення. Проте, якщо і припустити, що ми маємо саме таку владу, все ж і в цьому разі громадяни повсякчасно повинні мати здорову підозру до можновладців, їх рішень, не сприймаючи на віру голослівні обіцянки, особливо передвиборні. Бо балаканина про демократичні наміри є досить зручний спосіб, щоб приспати активність громадської участі в політичному процесі та звужити поле відкритості, а відтак – демократичної форми правління. Бо як слушно наголошує Дж.Кін, в демократичному суспільстві наявна роздроблена й само-рефлексуюча система влади, а також діє система щоденних нагадувань «правителям та підлеглим, що той, хто має владу над іншими, не може робити все, що хоче» [5. с. 19]. Як видається, саме інститут

публічності слугує гарантом збереження відповідального характеру влади та її діяльності в інтересах народу.

Література

1. *Габермас Ю.* Структурні перетворення в сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство / Пер. з нім. – Львів: Літопис, 2000. – 318 с.
2. *Ильин И.П.* Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа. – М.: Интрада, 1998. – 255 с.
3. Кант И., К вечному миру // Кант Иммануил, Сочинения в шести томах. М.: Мысль, 1966. – Т. 6. – С. 257-309.
4. *Кант И.* Ответ на вопрос: что такое просвещение? // *Кант И.* Сочинения: В 6 т. / Пер. с нем. – М.: Мысль, 1966. – Т. 6. – С. 25 – 35.
5. Кін Джон. Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення. – К., 2000. – 192 с.
6. *Кіш Я.* Вступ // Сучасна політична філософія: Антологія / Пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – С.9-54.
7. *Кузьміч М.* Тов «Партія» // Український тиждень. - №16-17. – 24.04 – 7.05.2009. – С. 54-57.
8. Ролз Дж. Теорія справедливості / Пер. з англ.. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 822 с.
9. Тур М.Г. Концепт громадськості - теоретичне ядро демократичної легітимності // Практична філософія. – 2006. - №4. – С.166-177.
10. *Habermas J.* Faktizität und Geltung: Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und Staatstheorie. – Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1994. – 704 S.

